

Ensam moderatkvinnor i röda Kiruna

ANNIKA WESTER

Att det fanns ett kvinnoförbund hade jag ingen aning om förrän ordföranden i länskvinnoförbundet Kerstin A. Sundqvist kom till Kiruna i en valrörelse. Kerstin var länskvinnoförbundets ordförande i 18 år och bärare av en stolt tradition av starka kvinnor i Norrbotten. ”Kaffe-Märta” Boman får sin historia men vem skriver Saga Bergstens? Eller Kerstin Sundqvists? Kerstin är den som fått mig med i MKF och som stöttat mig genom mina första svåra år.

Under några år var jag det moderata fästet i Kiruna. Naturligtvis hade jag ingen aning om följderna av mitt första besök på ett högermöte hösten 1967 med dåvarande ombudsman Hans Krumlinde. När jag gick därifrån, var jag nominerad till fritids- och kulturnämnden, innan jag ens var medlem. Att jag gick dit berodde på att jag bokstavligen var utsparkad hemifrån. Min man Bengt Wester hade lyssnat till alltför många andefattiga telefonsamtal med mina kolleger på gymnasiet. Han ville mig väl och låta mig växa. ”Du måste komma ut i verkligheten och se hela samhället. Engagera dig politiskt eller i föreningslivet.”

En annan anledning var att jag snabbt kommit underfund med att här berodde anställningar och karriär på partiboken. Det märktes särskilt vid rektorstillsättningar. Med 60–70 procent egen majoritet bedrev socialdemokraterna ett enväldigt om än rätt faderligt styre. Men de höll de sina om ryggen även när det var uppenbart orätt. Skvaller och icke framförd kritik leder ingenstans. Gör man ingenting för att rätta till missförhållanden, har man ingen rätt att kritisera, var min utgångspunkt och jag hängde därför på skaftet längst bort från (s). Det var hela min dåvarande ideologi.

Nog fick jag inblick i en del av samhället. Kiruna lär vara landets föreningstätaste kommun och alla ville ha kommunala bidrag av fritids- och kulturnämnden. Men så ville lokalföreningen ha mig med högst upp på fullmäktigelistan hösten 1973. Jag var ju kvinna. När jag senare i styrelsen för MKF hörde om hur kvinnor manövrerats bort från framträdande placeringar, teg jag visligen. Här uppe var det nästan tvärtom. Bristvara!

Vi ökade med ett mandat och fick tre! Tre av 45. Jag har ibland fått frågan hur det känns att verka som moderat i en så röd kommun. Det är nog ungefär som att vara kommunist i Danderyd, brukar jag svara.

Norgevägen

Redan innan jag tillträdde blev jag kallad som blivande gruppleddare till ett sammanträde om Norgevägen. Där stod jag mitt på golvet i vårt magnifika stadshus och tvinnade lovikkavantarna. Vart skulle jag gå? Då kom dåvarande kommunalrådet Wigert Karlsson stillsamt nerför trappan och hälsade. ”Vi undrade om Du kanske inte visste var vi håller till?”

Så okunnig var jag och kände mig verkligt liten. Men Norgevägen trodde jag på och hävdade redan då att den borde byggas för tung trafik. Huvudargumentet var att gruvarbetarna skulle kunna åka bil till fjällen. I dag är vägen en betydande transportled.

Först måste riksdagen godkänna ett intrång i nationalparken Abisko. Att vägen skulle gå mitt genom samhället med affär, skola, simhall, skidlift, turistanläggning osv. spelade ingen roll.

Just nere vid Torne träsk är parken obetydligt bredare än samhället. Jordbruksutskottet kom och skulle informeras. Den store landshövdingen Ragnar Lassinantti avslutade dagen med en inbjudan till kvällens middag – renkok – med några varnande ord: ”Det blir bra samtal för Kiruna kommun har spritfri representation”. Just renkok är svårt att tåla utan något som bryter ner fett. Jag bävade. Men när jag kom till hotellet minglades det mellan utställningsskärmarna. Drink i hand. Så kom snapsbrickor till maten, hjortron och sherry, kaffe och avec. Lassinantti

Stämma i Lövånger 1982. Fr.v. Annika Wester, Gunvor Larker och Ann-Marie Petersson.

tackade för maten och avslutade med oefterhärmligt rolig betoning: ”Nu vet jag vad som menas med spritfri representation. Vi fick aldrig något rödvin”.

Valresultatet 1976 blev en chock i Kiruna. Vad skulle den borgerliga regeringen tycka om Norgevägen? Ulf Adelson respekterade helt tidigare beslut men Staffan Burenstam Linder, ivrig fjällvandrare, var emot. Det var många rubriker och mycket tyckande i rikspressen.

En f.d. kollega – ibland tror jag de var planterade här av någon organisation som ville utnyttja vågorna efter 1968 – hade gett upp striden mot vägen lokalt men fått företräde hos flera av de nya ministrarna med därpå följande rubriker och artiklar. Då skrev jag till samordnaren Carl Bildt och föreslog att hon skulle få komma på en regeringslunch, så slapp hon gå laget runt. Det blev totalstopp.

Kommunala episoder

Det är inget märkvärdigare att vara kommunpolitiker i Kiruna än i andra kommuner.

Med tre till fem mandat måste man dock välja sina strider och man måste läsa på. Via min man fick jag bakvägen veta att moderaterna hade blivit ett trovärdigt parti igen. Jag har upplevt ledamöter i kommunstyrelsen som sprättat kuvertet inför mötet och slängt papperen demonstrativt i papperskorgen efteråt. En sådan person sade efter debatt i kommunstyrelsen: ”Det spelar ingen roll vad ni andra säger, för vi har redan bestämt i (s)-gruppen”. Då reste sig en genetisk kommunist och genomärlig man: ”Är det så att Ni har bestämt redan, så ring gärna till Soppetro (tolv mil bort). Då behöver jag inte åka till Kiruna. Och sätt gärna ett anslag på dörren, så att andra inte heller behöver besvära sig.”

Vi få moderata politiker i Kiruna kan ju inte ändra inriktningen av politiken. Vi kan ifrågasätta och komma med motförslag och reservera oss. En viss nytta som demokratipolis gjorde jag ibland till det stora demokratiska partiets häpnad. Hur kunde jag som moderat yrka att en ren vänstergrupp inom teatern också skulle få bidrag? Jag drev igenom att även *Norrskensflamman* som daglig länsstidning skulle finnas på biblioteken.

Rent procentuellt kan ingen klaga på kvinnorepresentationen här hos moderaterna. Länge var våra 33,33 procent överlägset bäst. Men det har fortsatt och vi har tidvis klarat mer än varannan damernas.

En centerpartist hade 1983 motionerat om att Kiruna kommun skulle förklaras som kärnvapenfri zon. Motionen avslogs helt korrekt med "ej kommunal angelägenhet".

När Eivor Marklund, vice ordförande i vänsterpartiet i Sverige, återkom med samma motion 1986, bifölls motionen. Fullmäktige råkade infalla samma dag som Alva Myrdal avled, vilket föranledde långa tal. Jag hade läst och argumenterade utifrån Wilhelm Agrells bok i ämnet. Bifall till motionen och alla förväntade sig, förmodligen också riksorganisationen i Stockholm, att jag skulle överklaga. Men varför bjuda på minst två ytterligare tillfällen att få fina tidningsrubriker som de enda sanna fredsvivarna? Nu försvann den nyheten snabbt!

Likaså teg jag ihjäl en verkligt fet rubrik i *NSD, Norrländska Socialdemokraten*. "Ungdomsarbetslösheten i länet beror på för hög nativitet", anser Annika Wester. Bakgrunden var ett timplågt samtal från SSU Norrbotten en tidig lördagsmorgon. De ville tvinga mig att säga något dumt. Medan håret hann torka, hann jag påpeka att det minskade antalet ungdomar i länet inte bara berodde på utflyttning utan också kunde bero på att den traditionellt höga nativiteten gått ner. Av detta skapades en lögnaktig groda, som jag inte bemötte. Hade jag satt igång en ordstrid, hade begreppet "för hög nativitet" blivit hängande om min hals, resonerade jag. Insändarstrider aktade jag mig för eller lät i varje fall någon med ett dumt inlägg få sista ordet.

Ett kommunalt beslut överklagade jag och vann direkt. Efteråt förstod jag via den moderata riksorganisationen att det var en kupp gällande hela landet. Kommunerna skulle ge 4 kronor per medlem till alla fackligt anslutna för facklig utbildning i egna bildningsförbund. Försöksballongen lyfte i röda Kiruna. Den sprack.

Det fanns roligare rubriker. I november 1987 övertalade jag alla partier utom (s) att tåga ut ur fullmäktigesalen under en punkt på dagordningen. På väg till stadshuset och vårt gruppmöte före fullmäktige mötte jag en apk-ledamot som skvallrade att (s) inte skulle ta budgeten, bara skattesatsen. Fullmäktiges ordförande, tillika riksdagsman, hade inte hunnit sätta sig in i den under helgen. Med egen majoritet var det lätt att genomföra. Vi skulle alla tas med överraskning. Jag gick runt till alla grupper och övertygade dem om att vi skulle vägra delta i beslutet att bordlägga budgeten. Vänsterpartiet hade som vanligt fler ledamöter än det borgerliga blocket tillsammans men även (v) ville att jag skulle tala för alla. I stället för lama protester mot kuppen höll jag ett tal om demo-

Turné i Norrbotten 1982. Fr.v. Kerstin Sundqvist, Ingrid Erneman, Annika Wester.

krati och respekt, varpå vi gick ut. Gissa om det var tyst i salen! Men journalisterna fick något att skriva om.

Kiruna kommun är till ytan lika stor som Blekinge, Skåne och Halland tillsammans. Det finns få centralorter och de ligger långt från centrum. Min motion att en gång per valperiod förlägga fullmäktige till någon av de större orterna bifölls. Första gången var vi i Karesuando, 18 mil bort, och gjorde även studiebesök i Saivomuotka dit det är 26 mil från Kiruna centrum. Efter ett fullmäktige i Abisko upphävdes beslutet i det tysta. Bussresan startade en tidigt septembermorgon till Riksgränsen, lunch i Björkliden och klockan 15 00 började vi med 39 ärenden. Att det var så många berodde på att ordföranden ställt in augustisammanträdet. Han var förresten själv på älgjakt men klubban sköttes med den äran av vice ordföranden. Hon lyckades vara alert till 00.15 på natten. Vi hade fått en smörgås på eftermiddagen så den lilla kiosken tömdes snabbt på allt ätbart under kvällen. Vi var alla slaka när vi steg på bussen för att åka de tio milen tillbaka.

Till min stora förvåning blev jag i den med Gällivare gemensamma valkretsen invald i landstinget 1983. Första gången jag såg det väldiga bygget i Luleå och betänkte att denna administration och politiska led-

ning finns i varje län, blev jag övertygad motståndare till landsting. Jag blev omvald ytterligare en period, men gjorde ingen nytta. Det var gruppledarnas forum. Det lästes tidningar och småpratades. Nu skäms jag för min attityd.

I den lokala sjukhusdirektionen har jag suttit flera perioder men orkade aldrig helt tränga in i tjocka utredningar vid sidan om alla andra papper. Eventuellt bidrog jag till att tillfälligt rädda Kiruna BB för ca tio år sedan. (s) fick med sig (m) på att lägga ner och hade nog gjort det. Men så vände (m)-gruppen efter en föredragning, där jag fick vara med.

När Kirunapartiet med Lars Törnman kom till makten hade jag för länge sedan lämnat över.

Britt Mogård är fortfarande en ledstjärna för mig. Hon sade en gång att en politikers främsta plikt är att hitta en efterträdare, vara mentor och sedan försvinna. Det lyckades jag med. Hans Swedell är rätt väl känd i vårt parti. På s.k. allmän begäran har mitt namn funnits med på valsedlarna men min plan från 1988, då jag ”slapp” landstinget, var att avveckla uppdrag efter varje val och jag lämnade fullmäktige som ersättare 2002 utan ett pip. Även utan större saknad.

Jag vet inte om det är ett allmänt förfall i landet eller lokalt. Till fullmäktige gick man propert klädd och påläst förr, men en kirunapartistordförande excellerade i folklighet genom att komma i träningsbyxor med muddar och rosett i midjan. Kommunalrådet föredrog tidigare alltid ärendet. Det har Lars Törnman bara gjort i en handfull fall, som han behärskade.

Däremot har han en osviklig känsla för PR. Min motion om osandade banor på halva trottoaren för oss sparkåkare bifölls, kanske mest för påpekandet att utländska turister hejdar oss och vill ta kort. En sparkåkare blev symbol när Kiruna var värd för Winter City.

Föreningsarbete och kontakten med partiet

Vår ombudsman i Luleå, Thure Sandström, suckade en gång över att det alltid bara var en person som bar upp föreningsarbetet i Kiruna och vanligtvis gruppledaren. Förutom kommunalpolitiken förväntas man sköta allt praktiskt. Jag minns när Britt Mogård under vår MKF-utbildning fick en fråga från en kvinna om denna i sin framskjutna position måste ägna sig åt pappersarbete med broschyrer. ”Visa dig åtminstone och gör något symboliskt,” blev svaret.

Valbyrån i Vittangi valrörelsen 1982.

Då tänkte jag på valet 1976. Jag var barnledig. I augusti och fram till valet satt jag i en hyrd lokal, egen partilokal var otänkbar, och dottern togs kostnadsfritt om hand av en partimedlems familj. Jag plockade med våra 11 000 utskick till hushållen, åkte runt och fick hjälp med dem i olika familjer, skickade broschyrer, affischer och valsedlar till alla orter runt om i kommunen, höll valbyrån öppen och fixade röstsedelutdelare till alla vallokaler. Allt helt ideellt. Riktigt dålig var ekonomin längre fram, då vi ett år fick betala de sista räkningarna från valet med föregående års ränteintäkter. Under alla slitsamma år på 70-talet hade jag ett ovärderligt stöd av västlaestadianerna. De såg till att den lokala föreningen överlevde, både rent praktiskt och när det inte fanns personer att nominera till kommunala uppdrag.

Som lokalpolitiker gällde det att strunta lagom mycket i alla centrala direktiv om olika kampanjer. Plötsligt skulle vi ha torgmöten. Jag vägrade i början. I Kiruna skulle alla förväxla oss med Frälsningsarmén och gitarr kan jag inte spela. Inte heller är jag slagfärdig. Men vi fick ge oss när t.ex. Britt Mogård kom och hade torgmöte. Då räckte hon bara över mikrofonen till mig. Ann-Cathrine Haglund var här före ett val och det året var det Öppet Hus hemma hos någon som gällde. Jag införde i det lokala annonsbladet tillsammans med torgmöte i centrala Kiruna och medlemsmöte i Vittangi, att det var öppet hus hemma hos oss på kvällen. Ungdomarna i vänstern kom, min man plockade fram ölburkar på

buffébordet och Ann-Cathrine tog sig an dem på ett ytterst ödmjukt och charmerande sätt.

Just Ann-Cathrine Haglund säger att hon inte glömmet sitt första besök i Vittangi. Det första hon och Ingrid Erneman fick se var den centralt placerade kiosken, som hyrts som vallokal. Den var tapetserad med moderata valaffischer varav många med bild på Ann-Cathrine. Så steg vi in i Hembygdsgården. Öppen eld i ett hörn och intill vilade äldre kvinnor i huckle förnöjsamt vid brasan. De hade bakat till förtäringen. Ann-Cathrines reaktion var: "Vad kan jag säga till dessa människor?" Men hon gjorde det fint. Lokale partiordförande John Erkstam bara myste.

En kär gäst i Kiruna var Staffan Burenstam Linder. Problemet var att han alltid kom i mitten av augusti efter en fjällvandring och ville ha offentligt möte. Den tiden var alla trogna moderater inte hemma i centralorten. Ett år föreslog vi därför ett offentligt möte ute i Nikkaluokta, när han kom ner från vandringen. Jag hade störtat upp från sommarstället i Dalarna och konstaterade att ingenting förberetts. Vi var två kvinnor som körde ut på eftermiddagen. Det fanns inte en affisch – ingenting. Staffan själv var trött. Då hade vi två timmar på oss och vi sprang från hus till hus och talade om att det skulle bli möte vid turiststationen. Vi knackade på i alla lokala husvagnar också, men inte i de uthyrda turiststugorna av en sorts respekt för anläggningens integritet. Budskapet gick ändå fram. Staffan stod som en kung i eftermiddagssolens sken på tunet och folket samlades runt honom. En del haltade fram på käppar. Alla kom. Solen sken. Det var myggfritt. Han fick intrikata frågor som handelsminister av gäster i stugorna. Han njöt. Denna förtätade stämning hoppas jag stannade hos honom som ett gott minne.

Långt efteråt har jag hört om något som kanske är en skröna. Staffan lär ha berättat för Carl Bildt om hur alla människor i Nikkaluokta kom till hans möte. Carl svarade: "Då skall jag ha torgmöte i Karesuando." Minsann fick vi i Kiruna sedan veta från ombudsmannen att så skulle ske. Då måste vi knacka dörr igen, blev min reaktion. Snygga flygblad trycktes och vi delade upp jobbet. Byarna söder om och själva Karesuando tog ett par styrelsemedlemmar. Kuttainens by som befolkningsmässigt är större än Karesuando och ett förlorat moderatfäste sedan kds blivit riksdagsparti blev min och ett par andras uppgift. Vi bokstavligen sprang till flera hundra hushåll och delade ut flygbladen. Jag hade laddat bilen med varma plagg för journalisterna. Det skulle bli helstekt ren

utomhus senare på kvällen. Skolans samlingssal var tingad men när alla bara vällde in blev det skolgården. Rekord i antal åhörare enligt de medföljande moderata administratörerna. Jag lämpade över värmeplaggen och for hem de 18 milen. Jag hade skola dagen därpå.

Fick vi fler röster från dessa valkretsar? Inte så det märktes, men Carl Bildt märktes i rikspresen. Även som statsminister kom han tillbaka till Karesuando för att tala om EU. Mer fotarbete och bra anslutning, vilket han noterar i sin bok *Uppdrag Europa*. Vi har alltid uppfattat att Carl Bildt förstått vår situation och stöttat oss. Dessutom tror jag han förstått det andliga klimatet. Vi var individer, inte bara en lämplig exotisk kuliss i valtider. Vi är inga bidragstagare. Skulle vi i norr få behålla bara promille av vad elkraft, malm, stål och skog ger ägaren staten behövs inga ”paket”. Det är som London och kolonierna och en så väsentlig inkomstkälla för statsfinanserna att ingen regering kommer att avstå från den och därmed ändra bilden av det tärande Norrbotten.

MKF

Hösten 1976 blev jag tillfrågad om jag kunde/ville delta i en utbildning, som Britt Mogård startat, MKF -79. Syftet var att utbilda kvinnor högt upp på riksdagslistorna och få in dem på valbar plats. Med tre barn hemma, den yngsta ett år, ingen dagishjäl, den var till för ensamstående, och en man med i praktiken 24-timmarsjour som gruvchef och mitt löfte att vikariera som studierektor hade jag ingen tanke på riksdagen. Mer än ett mandat hade vi historiskt inte och vår riksdagsman hette Per Petersson, ordförande i försvarsutskottet. Men inte kunde vi låta bli att visa att länskvinnoförbundet fungerade här uppe. Jag beskrev min situation för Per P. och han välsignade mitt deltagande. Så klev jag in i en ny politisk division som jag inte behärskade. Mindervärdeskomplexen grasserade hårt när jag kom till Gimo med en liten platt resväska – en tredjedel av andras bagage. Vad de kunde och vilka uppdrag de hade och så de kunde formulera sig! Värst av allt – de behärskade vårt partiprogram och den dagsaktuella politiska diskussionen. Nu som då tror jag på att en fullt ut genomförd moderat politik blir ett lyft för Sverige och till gagn för alla. Men inte kunde jag alla förslag och uttalanden och skattekakor osv. som alla andra pratade om. Den perioden, med utbildning och uppföljning och inläsning och hemuppgifter och bra faktablad som följde, gav mig emellertid en utbildning och en plattform långt utöver

de kommunala frågorna. Under kommande valrörelser kunde jag vår politik tack vare MKF.

Andra må vittna om den gedigna utbildningen under tre år och uppföljningen av den. Den och MKF:s egna politiska program i olika ämnen, vilka sändes ut på remiss, stimulerade länskvinnoförbunden runt om i landet. Startade av Britt Mogård och samvetsgrant förvaltade av Ann-Cathrine Haglund utlöste denna utbildning och eget programskrivande en aktivitet i länskvinnoförbunden, som framtida historieskrivare får bedöma värdet av.

Mina nio år i MKF:s styrelse blev guldkanten och belöningen för alla inläsningshelger med kommunala papper. Visserligen fick jag stiga upp 04.30 på fredagarna, men det fick andra i styrelsen också, och det var ett rent ideellt arbete, lärare måste ta tjänstledigt, men jag fick vara med och vara orienterad. Jag fick inblick i det politiska klimatet i olika delar av landet. Vi hade roligt i styrelsen, vi lärde känna varandra och litade på varandra. Tack vare Ann-Cathrine existerar fortfarande en kärntrupp från det "gamla" MKF, som regelbundet ses.

Jag märker inte så mycket av vad som händer bland M-kvinnorna i dag, varken på riks- eller lokal nivå. Men jag tackar mitt gamla MKF för att ha trott på mig och givit mig goda vänner.

Att vara moderat i det röda Kiruna har inte alltid varit lätt. De politiska förslagen, som är sedda ur ett storstadsperspektiv, måste anpassas till de lokala förhållandena. I ett lokalt litet parti är det ett fåtal som får bära en tung börda. Jag är tacksam för att min familj alltid ställt upp och stöttat mig. För våra barn har det varit besvärligt att ha en pappa som gruvchef och en mamma som moderatpolitiker, eftersom de blev påhoppade t.o.m. av kamraternas föräldrar. Jag tror dock att jag blivit respekterad som person och att jag bidragit till att göra Moderaterna till ett "rumsrent" parti i Kiruna och då är jag nöjd.

I regeringen

Regeringsskiftet hade låtit vänta på sig. Socialdemokraterna hade innehaft statsministerposten i stort sett sedan 1932. 1976 blev det äntligen en klar borgerlig valseger och regeringen Fälldin bildades.

De första moderata kvinnorna blev Britt Mogård, utbildningsminister och Ingegerd Troedsson, hälso- och sjukvårdsminister i Fälldins första regering 1976–79. I nästa borgerliga regering, Fälldin II 1979–81, återfanns Britt Mogård som utbildningsminister, medan Ingegerd Troedsson, som blivit vice talman, ersattes av Elisabeth Holm som hälso- och sjukvårdsminister. I regeringen Bildt 1991–94 ansvarade Beatrice Ask för motsvarande utbildningsfrågor. Gun Hellsvik blev justitieminister medan Margaretha af Ugglas innehade posten som utrikesminister.

I och med detta har moderata kvinnor innehaft poster på alla de politiskt förekommande nivåerna. Låt oss se på några av dessa pionjärer i regeringen, deras personliga bakgrund och erfarenheter för att förnya den förda politiken.